

ÅRETS STEN GRÅ BOHUS

Den har unika egenskaper och nyanser och uttryck som gör att den fungerar i alla sammanhang, från slott till koja. Årets sten 2018 är Grå Bohus – Sveriges vanligaste byggnadssten.

TEXT PETER WILLEBRAND

”Jag brukar säga att Grå Bohus är stenarnas Janusansikte, en sten med flera ansikten.”

Man ser den överallt. Den grå Bohusgraniten är Sveriges vanligaste byggnadssten, men ur ett globalt perspektiv är den unik. Tillsammans med den röda Bohusgraniten utgör de ett syskonpar med en färgskala och egenskaper som är svåra att hitta en motsvarighet till någon annanstans i världen.

Stenens fina klyvbarhet gör också att man bland annat kan få fram väldigt fina delar som sedan kan bearbetas på flera olika sätt.

– Jag brukar säga att Grå Bohus är stenarnas Janusansikte, en sten med flera ansikten, säger Jörgen Lundgren, vd för Hallindens Granit som bryter Silver Grå Bohus och Tossene Grå Bohus.

– Den kan bearbetas och byta skepnad på ett sätt som gör att den fungerar i alla sammanhang och stilar, från slott till koja. Vi exporterar den till länder över hela världen, även till Indien som själv är en av världens största producenter och exportörer av natursten.

Ett aktuellt exempel på den grå Bohusgranitens många ansikten är nya Brunkebergstorg i Stockholm som nyli-

gen belönades med Stenpriset. Torgets golv består av Tossene Grå Bohus i olika storlekar och bearbetningar: klovyta/råköpp, flammad, kryssharnad och sågad sten.

– Torget är ett slags provkarta på de många nyanser som en och samma typ av sten får vid olika bearbetningar. Det skapar liv och variation där både starka kontraster och subtila nyanser kan uppfattas i den livfulla ytan, säger Åsa Drougge, landskapsarkitekt vid Nivå landskapsarkitektur, som har arbetat med gestaltningen av Stenprisvinnaren.

Tossene Grå Bohus har också en stark koppling Hallindens Granits familjehistoria. Både stembrottet och företaget har gått i arv i flera generationer.

– Tossene var det första stembrottet som min far Bror Lundgren öppnade, som en del av ett stenhuggeri på Sotenäset. Vi firade 70-årsjubileum för ett par år sedan, säger Tage Lundgren, som driver bolaget tillsammans med sönerna Jörgen och Johan.

Ur ett geologiskt perspektiv är Bohusgraniten en av Sveriges yngsta graniter.

Mineralsammansättningen skapar färgnyanserna, och som alla graniter är den också mycket beständig mot väder och vind och kräver väldigt lite underhåll. Den jämna småkornigheten är ett säkert kännetecken som ger den så många användningsområden, allt från gatsten och fasader till skulpturer och ornament.

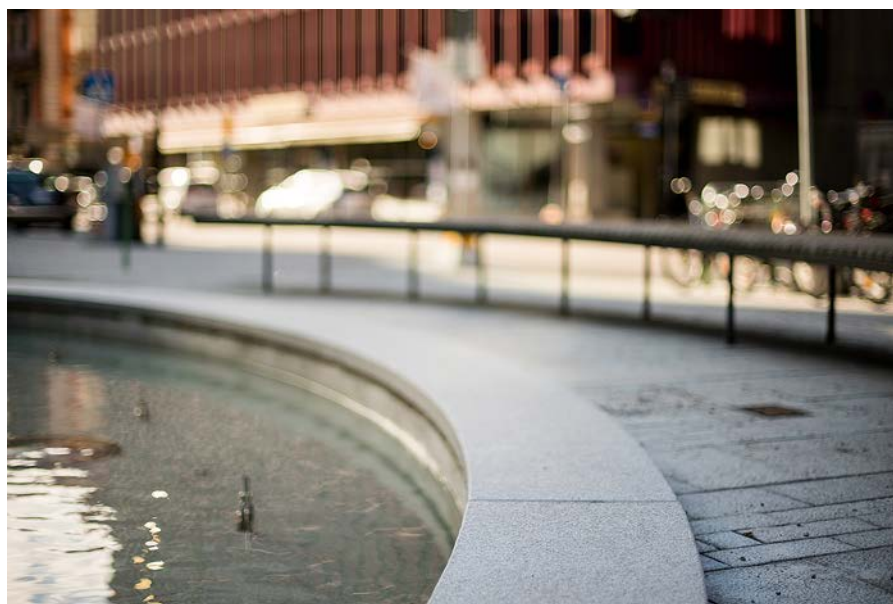
– Ett av de mest spektakulära konstprojekten som vi har varit inblandade i under senare år är den så kallade *Dodekalitten* på ön Lolland i Danmark. När verket är färdigt ska tolv jättelika stenfigurer, 7–9 meter höga, resa sig mot varandra i en ring med 30 meters diameter. Projektet har kallats för ett modernt Stonehenge, säger Jörgen Lundgren.

Bohusgranitens popularitet är också anledningen att västkusten har behållit sin ställning som den svenska stenindustrins hårda kärna, genom århundradena fram till i dag.

Stenbrytningen har bedrivits i industriell skala i regionen sedan 1800-talets första hälft, men den tog verklig fart när

▲
Kvarteret Bokbindaren i Linköping har fasad i Tossene Grå Bohus.

▲
Stenprisvinnaren Brunkebergstorg är det senaste exemplet där Grå Bohus visar sina många uttryck genom olika bearbetningar.

▶
Det danska konstprojektet *Dodekalitten* är ett slags modernt Stonehenge med skulpturer i bland annat Grå Bohus.

den drygt åtta mil långa Trollhätte kanal började byggas år 1842. Köpmannen C. A. Kullgren gjorde gemensam sak med kanalbyggaren Nils Ericson och öppnade ett stenbrott på Bohus-Malmön som med tiden skulle växa till att bli Sveriges största stenindustri. I slutet av 20-talet var runt 7000 sysselsatta i den bohuslänska stenindustrin.

En stor del av produktionen gick också på export till länder i norra Europa och Sydamerika. När Hitler, tillsammans med Tredje rikets arkitekt Albert Speer, planerade den monumentala världshuvudstaden Germania var bohusgraniten en bokstavlig byggsten. Nära 500 personer var sysselsatta med att producera "Hitlerstenen" som den kallades i folkmun.

Men när krigslyckan vände sjönk även efterfrågan och beställningarna blev kvar i Sverige, fullt betalda. Stenen såldes vid en auktion efter krigsslutet tillbaka till stenföretagen, kraftigt rabatterad. Företagen hade före auktionen ingått en kartell där överenskommelsen

var att inte bjuda på varandras leveranser. Det blev en bra affär, där samma sten gav god avans vid två tillfällen.

Dagens bohuslänska stenindustri står fortfarande för en större del av den svenska stenproduktionen, även om den sysselsätter långt färre människor i dag på grund av effektiviseringar och nya produktionsmetoder.

– Produktionen per anställd har mångfaldigats de senaste decennierna, säger Jörgen Lundgren.

Varje svensk sten har en motsvarande byggnad som brukar tas som paradigm exempel på stenens unika uttryck. När det kommer till den grå Bohusgraniten saknas förstås inte heller alternativ.

– Ett fantastiskt vackert exempel på stenens många olika bearbetningar är Lundbergs Fastigheters kontorshus i kvarteret Bokbindaren i Linköping. Fasaden är gjord av Tossene Grå Bohus i fyra olika bearbetningar, säger Jörgen Lundgren.

– Även Malmö Arena vid stadsdelen Hyllie i Malmö är ett unikt exempel där man kan se tusentals kvadratmeter hållar, med mätten 2 x 1 meter. ■

